

Милејџа Аћимовић Ивков

ГРАНИЦЕ ЈЕЗИКА, ГРАНИЦЕ СВЕТА

Давид Албахари: *Друџи језик*,
„Стубово културе”, Београд, 2003

Прозни свет Давида Албахарија од средине завршне деценије минулог века захваћен је очигледним променама. Тада, наима, догађаји којима су нововремени балкански ратови били подстицај насељавају тематски слој његових прозних књига, најпре романа.

Од романа *Снежни човек* до нове приповедне књиге *Друџи језик*, за једну деценију, Албахари је објавио неколико прозних књига у којима је потврдио способност да новим нијансама обликује свој препознатљив прозни свет. Односно да на микро плану мења свој проседе. Тај синхрони еволутивни помак у новој кињизи приповедне прозе најпре је остварен проширивањем тематске основе новим чињеницама: опсежнијим увођењем Индијанаца који постају и главни актери (лајт-мотив), као и искуствима исељеника са ових простора у Канаду.

Књигу приповедне прозе *Друџи језик* обликују текстови различитих дужина. Од дужих, до сасвим кратких прича (прозних медаљона), у средишњем делу књиге. Док су стилско-реторичке одлике Албахаријевог прозног писма у основи задржане. Инсистирање на „поетици сажетости”, прецизној, сведеној реченици као и константно активирање интер и метатекстуалних релација (у причама „Миленијум” и „Двојници”

то су Набоковљеве странице), у овој књизи остало је одлика/потврда врсног Албахаријевог умећа приповедања.

Увођење мотива нововремених миграција, односно извесна друштвена ангажованост на тематском плану, у свету нове Албахаријеве прозне књиге, није изменила његову основну приповедну интенцију. И те савремене сеобе Албахарија приповедача, најпре, занимају као нова проблемска ситуација која се најинтензивније одсликава баш у језику. Због тога су неспоразуми до којих могу довести неразумевање (недовољна или недобра комуникација) остали примарни предмет његове нове прозе.

У свету који опстојава „на рубу празнине” јунаци иживљавају своје судбине у „стварности у којој се ионако ништа не догађа” и у којој се јасно читује епохална промена којом је она захваћена, као у причи „Боја очију” у којој јунак резигнирано констатује: „Све је могуће на овом свету, ништа ме више не би изненадило, чак ни напасникове сузе.” Тој измењеној егзистенцијалној ситуацији јунаци *Другог језика* не могу лако, или не умеју уопште, да се прилагоде. Они је чак и не разумеју у потпуности. „У добу у којем живимо, и које презире спорост” нема превише места за *душу* – оне вредности које она подразумева. „Свет је бездушан, (...) и нема дана да се у то изнова не уверава”, каже јунак-наратор у причи „Стена” поштару који му доноси писмо од жене која је, отишавши давно од куће, у Новој Гвинеји, на обали малог језера, пронашла „стену на којој је, када је на њу села, осетила потпуни покој”. И у дијалогској композицији причи „Душа” у којој се пријатељски разговор окончава трагичном смрћу једног од актера, разговор не доводи до успокојавајућег решења, напротив. Парадоксално, отворено пријатељско разговорање о битним питањима окончава се на самој граници чујности. У немој дијалогу. У тренутку када Весна, не чувши откуцаје Владимировог срца, ставља прст на усне, тренутак пријатељске разбистриге нагло смењује тренутак кобне спознаје у коме, каже наратор, „сви занемимемо, као да тишина може да помогне тамо где више нема речи”.

Неспоразум између блиских, где се он најмање очекује, најпре се одслика у њиховом језику. У загрцнутости фразе, у немогућности јасне артикулације унутрашњих превирања и ломова у, почесто, неспретном испољавању интензивне потребе за блискошћу и разумевањем, без обзира на давно стечено уверење да „Овај свет је као велико огледало у којем се одражавају ствари које се догађају на некон другом месту, изван нас. У стварности овде је свако сам. У огледалу привида смо окружени другим привидима.” Баш када јунаци комуницирају, као у причи „Мој муж”, могућност неспоразума постаје најизвеснија.

Егзистенцијални детерминизам кога у причи „Дилер” један од јунака именује као „затвор”, не може се превазићи ни интензивним са-

знавањем о животу и свету. У причи „Хладна кафа” неспоразум, који је сижејна окосница, надилази сазнање да: „Јасан или нејасан, свет је више од знања о свету, и ма колико о њему дознавао или заборављао, свет се неће променити.” Долажење у посед таквог, у основи фаталистичког сазнања јунака Албахаријеве нове прозе, омогућило је писцу да понуди могућност разрешења неспоразума и конфликта између бића и света кога језик само интензивира, на надегзистенцијалном нивоу. Будући да су „речи само шупље творевине које дрхтуре на повтшини света” а да је „привид једина истина”, сан који се упозоравајуће враћа или који уме да буде медијатор између неаутентичног живота и супштвеног осведочења, јунацима омогућава повраћај прихватљиве равнотеже за трајање чија је најизраженија одлика *празнина*, као у причи „Кутија”: „празнина је сада свуда у њему”.

По фреквентности у текстовима прича *сан* је, заправо, један од лајтмотива на предметном плану текста, али и једна прихватљива, уверљиво мотивисана могућност разрешења антагонизама, на симболичком и семантичком плану. Овладавање катарзичним механизмом снова за неке од јунака представља императив. У причи „Миленијум”, у којој је неспоразум актера опет уредован оним што се рекло, колико и оним што се желело али није могло ни успело рећи, јунак резонује: „Када бисмо могли да управљамо сновима, (...) и наши животи би били мање замршени.” То конотира са тврдњом приповедне инстанце у краткој причи „Одупирање” да је „упозоравајући сан”, кога је јунакиња наводно сањала, био последња кап после које је одлучила да се спакује. Односно, да прекине везу.

Различитост нове, у односу на претходне, приповедне књиге Давида Албахарија огледа се у тематском заокрету који је у приповедни свет увео Индијанце, њихову културолошку посебност која их видно разликује од осталих припадника канадске заједнице. Чињеници њиховог тематског издвајања свакако је допринело и ауторово уверење о индентичности њихових и судбина досељеника. И једни и други се нису прилагодили већ и даље егзистирају у засебним световима.

Увођење мотива Индијанаца у причи „Учење ћирилице” омогућило је приповедачу да самосвесно метатекстуално приповедање о природи и судбини прозне уметности и књижевности саме, надаље развије. Односно да обликује причу у причи. Такав осамостаљени наративни сегмент саопштава јунак Олујни Облак и он обухвата сажето експлицирање индијанског мита о стварању света, са закључком да: „Када ми желимо да нешто научимо о нечему, (...), онда нам испричају причу о томе како је то дошло на свет. Све има своју причу.” Тиме се, заправо, потврђује да Албахарија мање занима пластично приповедање о судбинама у конкретном времену, без обзира на узгредне коментаре који сведоче о извесној ангажованости ове прозе: „Овога пу-

та, кажем, не пишем причу. Ово се догађа у стварности”, већ да је његов фикционални напор више усмерен ка стилско-језичкој уверљивости којој је конкретна животна појединост само адекватно мотивско полазиште. Апсолутизација приче и причања овде нема епске конотације. Епохални поремећај у свету и животима јунака подстиче инверзију вредности, али се најинтензивније и најуверљивије утискује у језику, чак и када скоро да утихне његов семантички бруј.

Промена која репрезентативно обележава животе јунака, посебно исељеника, вишеструко је условљена. Јунак насловне приче Зоран, бежећи од рата из Бања Луке у Београд, уочава тежину егзистенцијалне позиције која се именује речју *сѝрании*. „Било је довољно да Зоран проговори, да се чује мекоћа његовог босанског изговора, и да преко очију људи који су му се само часак пре тога приближавали озарених лица, навуче мрена неповерења, да се њихова почетна љубазност претвори у извештаченост, да се речи полако, као поток што сахне, преточе у ћутање.” Због тога он одлучује да, уколико већ мора да буде странац: „онда идем негде где ћу то доиста бити”. Тако је допео у Канаду. Али како „Не може човек променити место а да особа остане непромењена”, промена места додатно је интензивирала „његово осећање несигурности, измешаности и изопштености” и он „једноставно није успевао да проговори, муцао је и млатарало рукама, а све оно што је знао од енглеског језика претарало се у лепљиву смесу из које, ма колико се трудио, није успевао ништа да извуче”. То несналажење у језику и са језиком је, заправо, један од централних топоса целокупне Албахаријеве приповедне уметности. Егзистенцијално-психолошки јаз између бића и света бића и језика, у прозама Давида Албахарија, поприма размере универзалне парадигме. Језик као означитељ карактероше и мотивише његове јунаке. Особа која Зорану у Канади помаже именована је у причи као „човек са новосадским нагласком”. Границе јунаковог језика постају границе света и на тим границама се, углавном, тоне у ћутање и тишину.

Обележене личним искуством приче из нове Албахаријеве прозне књиге карактерише необично постављена приповедна перспектива. Оно што се показује или одвија пред оком приповедног субјекта у неким причама је саопштено из сужене и ограничене визуре. Избор тачке гледишта је један од мотивационих фактора. У причи „Писмо” приповедни субјект јасно лоцира сопствену позицију: „Кућа у којој станујем налази се на узвишици, на крају стрме улице (...) Из ње посматрам свет.” Рубна позиција, карактеристична за јунаке ове Албахаријеве прозе, у завршној причи „Пас” децидно је одређена: „Говорим о мом видокругу (...) Границе мога прозора су границе мога света.” За јунаке ове прозе свет је изгубио ширину. Њихов хоризонт је сужен због чињенице да су странци, изопштеници – и када су дошли са

стране и када су, као Индијанци, домаћи. Због тога је и њихов језик усмерен ка немоћи и немости, јер се у самоћи ћути, или је активиран као средство додатног неспоразума. У томе се огледа далекосежност промене коју веома сугестивно и упечатљиво артикулишу нове Албахаријеве приче.

Други језик Давида Албахарија је књига приповедног континуитета. Нове чињенице (наши исељеници у Канади, живот Индијанаца) које су уграђене у тематски слој неких од прича, додатно су прошириле мотивски каталог његовог препознатљивог приповедног света, али су и показале да се, без обзира на извесна маниристичка понављања, Албахаријев приповедни рукопис делимично иновира и усложњава. Он, наиме, веома уверљиво успева, да парафразирама Андрића, да нас увек изненади нечим познатим. Приче: „Писмо”, „Миленијум”, „Кутија”, „Учење ћирилице”, „Ружни снови” потврђују да их је писала рука врсног приповедача.